

Ki vagyok én?

„Amíg van kenyér, s a dísznő kövér,
Mondd, kit érdekel, mond, kit érdekel,
Ó, mond, kit érdekel, hogy ki vagyok én?”
(HOB)

► Fontos kérdést feszegettek az ideai országos lelkeszkonferencia előadói, igehirdetői és résztvevői május 4-től 6-ig Balatonszárszón. **Identitásunk iskolája: a gyülekezet** címet adták a szervezők a háromnapos találkozóknak. Változó, pluralista körünkben elengedhetetlen, hogy tudjuk, kik vagyunk, kiknek látunk minket, mi a lelkeszi és gyülekezeti lét értelme, tartalma és célja. Némelyek identitásválságról beszélnek. Sokan sokféleképpen értelmezik manapság a lelkeszi, egyház, gyülekezet szerepét.

Vannak, akik a lelkeszben a múlt érhettelen jelmezben tanúját látják, vagy a múzeumórt, mások menedzsernek, szertartásmesternek, „sztahanovista” hittanmunkásnak vélik. Egy kollégánk heti hatvanöt hittanórát tart... A gyülekezetet, egyházat a történelem öskövületének vagy időnként felkeresendő hagyományörző társaságának gondolják.

Persze van bőven pozitív ellenpélda is, és erről is kell beszélni, hírt adni. Meg is tesszük gyakran médiailéleteinkben. Ugyanakkor azt is tudjuk, hogy az emberek többsége – közöttük a magukat evangélikusnak vallók egy része – nem tartja élete elengedhetetlen részének a lelkeszét, gyülekezettel való kapcsolattartást.

Szárszón arról esett szó, hogy mi hogyan látjuk magunkat, és mások kinek tartanak minket. A válaszok keresésében segítségünkre volt pszichológus, szociológus, teológus és még egy humorista is. (Az előadásokról készült videofelvételek megnézhetőek egyházuink honlapján: Evangelikus.hu.) Kritizáltuk, dicsértük, neveltük és biztattuk egymást, magunkat. Érdekes, tanulmányos eszmefuttatások, mélylélektani kirándulások, gyülekezeti identitások szép bemutatása gazdagította ismereteinket.

Hányéreztem is támadt, hallgatva a megszólalókat, akik nagy súlyt fektettek – jogosan – arra, hogyan látjuk magunkat. Igen, ez fontos, de számomra még fontosabb, illetve döntő, hogy Isten hogyan lát engem, egyházamat, és én kinek, minek látom őt. Évezredek tapasztalat, hogy a helyes istenképből származhat korrek énkép. Ennek a szomorú ellentéte is igaz: a rossz istenképből következik a fals énkép és a szépsézs, tagadás vagy identitászavar.

Hágár mondja az őt nyomorúságában megtaláló isteni személynek, angyalnak: „Te vagy a látás Istene. Én is láhattam itt, aki engem látott.” (1Móz 16,13) A helyes isten- és emberismeret abból a tapasztalatból származhat, amikor ránk talál az elveszetteket kereső irtalmas Jézus, megszólít, életre ölel, megtérít magához, és üjjászül. Aki azután élvezet minden fontos ismeretre. Az élő Istenből kapott „túlélőcsomag”, mennyei látással és erővel betöltött istenyermeki hivatás. És szeretetétől senki és semmi el nem választhat.

Az ilyen kerestyének önazonosak, nincs több arcuk és álarcuk, van mit mondaniuk szöszöken, haldokló mellett vagy éppen cigánytáborban. A Biblia Krisztusáról minden tanúságot, nem egy humanista, minden bűnt a bűnösselel együtt elfogadó istenpötlékről.

Fiú vagyok, férj, apa, lelkesz, de első helyen Isten teremtménye, gyermeke, Jézus Krisztus megváltója és a Lélek megpecsételtje. A háromnapos konferencia úrvacsorás záró istentiszteletén átélhettük mindezt.

Dsida Jenő Hálóiing nélkül... című versében arról ír, hogy este, amikor hazaérkezik a szerkesztőségéből, leveti ruháit és vele a pozíciót, a külső felzárk, nem marad más, „...csak ember, aki minden idegével / lágy takaró s melengető vacok után sír / és csak áll a nagy sötétben / s mezeletlenül / Isten előtt vacog.”

Kérdés: ki vagyok én? Ki vagyok Luther-kabát, szolgálati autó, jövedelem, pozíció, külső támogatás és hízelgők nélkül?

A találkozót alatt sokszor eszembe jutott *Dietrich Bonhoeffer Ki vagyok én?* című vallomása. Álljon itt ez a nagyszerű ima, majd néhány sor – a kivégzések jelen levő orvos feljegyzése – a mártír evangélikus lelkeszről.

Ki vagyok én?

Ki vagyok én? Gyakran mondják:

cellámból úgy lépek elő,

derűsen, nyugodtan, keményen,

mint várából a földesúr.

Ki vagyok én? Gyakran mondják:

őreimmel úgy beszélök,

szabadon, tisztán, kedvesen,

mintha parancsnokuk volnék.

Ki vagyok én? Azt is mondják:

sorsomat úgy viselem,

mosollyal, nyugodtan, büszkén,

mint aki váltig győzni szokott.

Az vagyok valóban, aminek

mondanak?

Vagy csak az, aminek magamat

ismerem?

Kalitkába zárt madár; sóvárgó,

nyugtalan beteg,

aki levegőért kapkod, fuldokol,

színekre, virágra, madárdalra

vágyik,

jó szóra, baráti melegre,

dühíti oktalan erőszak,

kicsinyes bántás,

hánykolódik nagy dolgokra várva,

tehetetlenül aggódik, messze van

barátja,

imádságra, gondolatra, alkotásra

fáradt,

szíve üres, kész már mindentől

búcsúzni?

Ki vagyok én? Ez vagy az?

Hol ez, hol amaz?

Egyszerre mindkettő? Másokat

ámitó,

magában sápitó hitvány alak?

Vagy vert had fut bennem

szanaszét a már kivívott győzelem

elől?

Ki vagyok én? Váltig faggat, gúnyol

a magány, a gyötrelmem.

Bárki vagyok, Te tudod, ismersz:

Tiéd vagyok én, Istenem!

***

„A barakk egyik szobájának félig nyitott ajtaján át láttam Bonhoeffer lelkeszt, mielőtt rabruháját levett volna, amint a legbensőségesebb imában elmerülve térdelt Isten előtt. E rendkívül rokonszenves férfi imádságának teljes odaadása és meghallgatásának bizonyossága a legmelyebben megrendített. Még a vesztőhelyen is mondott egy rövid imádságot, aztán bátran, fegyelmezett nyugalommal ment fel a bitófa-hoz vezető lépcsőn... Csaknem ötvenvesztendő orvosi működésem alatt alig láttam embert ennyire Isten akaratában megnyugodva meghalni.”

■ SZÉVERÉNYI JÁNOS

Muzsikaszó zárt

► Két nő. Testvérek. Németek. És magyarok is. A német nyelvet az anyatejjel szívták magukba, a magyart meg a „levegővel”. Amikor ők születtek, sok minden volt abban a bizonyos levegőben. Elképesztő dolgok, hiszen a Sopron környéki – közvetlenül a trianoni határ szomszédságában lévő – falucskában, Harkán annak idején minden a feje tetején állt. 1946-ban szinte százszázalékos lakosságcsere hajtottak végre. A háború előtt itt élt ezerötven emberből – akik három család kivételével a lutheránus felekezethez tartoztak – tizenötven maradtak. Igen, 1050-ből 15-en. A falu lakosságának alig több mint egy százaléka.

Aztán a kitelepítés után jött a betelepítés. Olyan emberek Harkára költöztek, akik nem beszéltek a tizenöt ember nyelvét, és akik nem értették a tizenöt ember szokásait és kultúráját. Ráadásul az évszázadokig németek által lakott község nevét is Magyarfalvára változtatták...

Az ott kérdeztem a tizenöt ember két leszármazottját, a harkai német nyelv és a hagyományok mai őrzőit és vigyázóit. *Stinner Istvánné Payer Márta* és *Haris-Payer Ilona Gertrud*, hogy milyen is volt az a bizonyos levegő, amikor ők felcseperedtek. Továbbá arról is, hogy miként tudták megőrizni német és evangélikus identitásukat a kényszerből magyarrá vált faluban, az úrességőtől kongó templomban és a tizenegyházy főre zsugorodott gyülekezetben.

– *Hogyan lehetett ezt kibírni? Hogy éltek a szüleik és a nagyszüleik?*

STINNER ISTVÁNNÉ PAYER MÁRTA: Mi '51-ben, illetve '56-ban születtünk, néhány évvel a kitelepítés után. '56-ban a tizenöt emberből már csak hat élt Harkán. Illetve hét, mert *Gizi* tant' visszatért az ország túlsó végéből. Férje vámtiszt volt, és visszahelyezték a nyugati határra. Szegény anyira félt a meghurcoltatástól, hogy még velünk sem volt hajlandó németül beszélni.

Szóval, a mi családunk azért maradhatott Harkán, mert apák magyari hadirokkantként tért haza a frontról. Rá való tekintettel nem telepítették ki nagyszüleinket és a dédszüleinket sem. A család mégis szétszakadt, mert a nagynénéknek, apánk húgának mennie kellett '46-ban. Meg az összes többi rokonnak, testvéremnek, unokatestvéremnek és barátaink is.

És – gondoljon bele – itt maradt a temető, itt maradtak a halottak hozzátartozói nélkül... Eleinte a néhány német asszony tette rendbe a temetőt (ő) sírját. Idővel már csak a családi sírokat, aztán – mikor erejük már fogytán volt – dzsambul lett a sírkertből. (Ma az önkormányzat tartja szép rendben a temetőt. – H. E.)

HARIS-PAYER ILONA GERTRUD: Hogyan lehetett mindezt kibírni? Nagyon nehezen. A hitük mellett a hazene volt az, ami sokat segített nekik. Anyánk több mint hat évtizeden át a gyülekezet kántora volt. Apánk meg a helyettese. És otthon is mindig szólt az ének. Énekelünk és muzsikálunk – hozzáteszem: becsukott ablakok mellett – örömmel és büszkén. Ünnepeken és hétköznapokon is. És persze mindig szólt az osztrák rádió is. Ha felhangzott benne egy polka, *Opa* már táncra is perült a konyha közepén. Az *Ománk* meg „walzerozni” tanított minket – szintén a konyhakövön. Pedig alapvetően szomorú emberek voltunk. Magyarok azzá lettek. Szinte nem is mosolyogtak.

Ha meg ezeken a bizonyos osztrák rádióadókon jöttek a hírek, néma csendben kellett maradnunk. Szüleim és nagyszüleim minden egyes híradószignálnál abban reménykedtek, hogy a következő adásban fogják bejelenteni: apám húga és a kitelepítettek hazatérhetnek... A nagy-

Stinner Istvánné Payer Márta és Haris-Payer Ilona Gertrud

nénénkkel való első találkozásunkra tizenöt év után, 1964-ben került sor. Az a nap piros betűs ünnep volt mindannyiunk számára.

– *Mit meséltek szüleik a menekültek áradatáról és a kitelepítésről? Tudtak egyáltalán beszélni róla?*

H.-P. I. G.: Sok mindent csak akkor mondtak el, mikor már nagyobbak voltunk. Vagy akkor sem. Csaladunk megaláztatásairól nem egy történetet Németországban hallottunk – kitelepített rokonoktól vagy éppen idegenektől.

Harkáról 1945-ben rengetegen elmenekültek az oroszok elől. Sokan nem jöttek, vagy már nem jöhettek vissza. Akik meg visszajöttek, azoknak az otthonaiban – gyakorlati – már keletbőrlől érkezett „házfoglaló” laktak. Nehéz idők voltak. Szüleinktől tudjuk, hogy Harkán már a tél folyamán elterjedt az a hír, hogy a németeknek, vagyis a falu egész őslakosságának mennie kell Németországba. Hatalmas volt a bizonytalanság.

Sokan azt hitték, csupán néhány hét távollétől van szó, utána visszajuthatnak. Az utolsó percig megművelték a szőlőket és földeket. Frissen veteményezett kertetek hagytak maguk után. Vagyonkájukat eladták az udvaron, befalazták a kéménybe, vagy ide-oda dugdosták. Így tett az akkori lelkesz, *Danélisz Róbert* is, aki úgy érezte, hogy nem hagyhatja nyáját egyedül menni az ismeretlenbe. Velük tartott. Mielőtt el-

A SZERZŐ FELVÉTELE

ablakok mögött

A kitepítetteknek is, és az ittradottaknak is újra kellett kezdeni mindent. Iszonyatos hónapok és évek lehettek.

H.-P. I. G.: Szeretnék még egy tragikus történetet elmesélni. Volt két rokonunk, *Fredi „Onkel”* és *Tremmel „Keid”*, akik '47 telen jöttek haza a szi-bériai fogságból. A harkai vasúttálmáson szembesültek azzal, hogy szeretett falujuk neve megváltozott, lakossága pedig kicsérélődött. Ki másnál is zörgethettek volna be két-szembesületen az éjszaka közepén, mint nálunk? Családom jól tartotta, végül láta őket. A faluban azonban nem volt ilyen szíves a fogadtatás: nagyapám fogdába került, ők pedig menekülni kényszerültek. Akkoriban még nem volt „drót” – vasfü-göny –, ezért mindketten átszöktek Ausztriába. Onnan pedig elmentek Németországba a kitepítették után.

A németek elűzése után tíz évvel, 1956-ban már csak hatan éltek Harkán az ittradottak közül. Ha jól begondolunk, mi ketten vagyunk azok, akik – ennek a hat embernek hála – a régi harkai kultúrában nőhettünk fel. Amit lehet, próbálunk továbbadni gyerekeinknek és unokáinknak is. Mindannyian tudnak németül, hiszen ők is ugyanazonak a német mondókákon, versikeken és dalokon nőttek fel, amelyeken mi. És a zene is hatalmas örökség. Olyan kapocs a múlttal, ami ma is sok minde-nen átszögít bennünk.

– *Nem akart a családjuk elmenni Harkáról? 1956-ban lett volna lehetőség rá.*

S. I.-NÉ P. M.: Fel sem merült, er-ről nálunk szó sem esett. A faluból sokan pakoltak és mentek. Szüleink meg nem értették, hogy miért kelle-ne önként elmenni innen. Pedig sze-rény körülmények között élünk. És lett is volna hová menni, no meg nyelvi problémák sem lettek volna.

H.-P. I. G.: A nagyszüeim borzasz-tóan szenvedtek a lányuk, *Ida* hiányá-tól, mégis maradtak. Sőt a későbbi-ekben, ha kimentek hozzá, mindig fel-váltva utaztak. Együtt soha, mert at-tól félték, hogy akkor *Ida* nem enged-né őket vissza. Amikor húszévesen náluk voltam, nekem is felajánlották a nagynénémék, hogy maradhatok. Nem értem, hogy miért is kellene ezt tennem. Eszembe sem jutott...

– *Mikor változtatták a település nevét Magyarfalvára? Aztán meg hogyan lett a falu neve újra Harka?*

S. I.-NÉ P. M.: 1947-től 1989-ig hívták Magyarfalvának községün-ket. Nem tudjuk, kinek a fejből pattant ki az ötlet, de minden bi-zonynal helyben kezdeményezte va-

laki; a többi német falut sehol nem neveztek át az országban.

Azt, hogy szeretett falunk vissza-kaphatta a nevét, az *Evangelikus Élet* egyik cikkének is köszönhetjük. 1989-ben *Sághy Jenő* egykori harkai lelkész egy Törökországról szóló magyar vonatkozású írásában említi, hogy Törökországban is van egy Magyarfal-va és Magyarországon is. És kifejtet-te azt is, hogy a magyarországi tele-pülés neve egyáltalán nem helyénva-ló. Anyai nagynéném, *Pantzer Gertrud* – a falu iskolájának mai névadó-ja – is olvasta a cikket. Rendelt tíz pél-dányt az újságból, és a falugyűlés előtt szétosztotta a megjelenteknek. Az

hettek először. Akik hazalátogattak, azok szinte mind megfordultak ná-lunk. Nagy szeretettel fogadtuk őket. Ha jöttek hozzánk, anyáinknak az volt az első, hogy rögtön megnézte: be van-e csukva az ablak.

S. I.-NÉ P. M.: A harkaiak közül volt, aki beengedte őket egykori házukba, volt, aki nem. A fix pont, ahová min-denki hazatérhetett, a templom volt. *Gosztola László* harkai lelkész min-dig készségesen fogadta a hazaláto-gatókat. A parókán is, és a templom-ban is. Gyakran minden más munkát hátrahagyva felvette a Luther-kabát-ját, és ábítatot, istentiszteletet tartott nekik. Olyan is volt, hogy egy ilyen is-

Szüreti felvonulás 1936-ban (háttérben a parókia és a templom) ▲

▼ *Táncosok – a harmincas évek ifjúsága Harkán*

írásnak nagy sikere lett, utótörténe-teként '89 októberében szavazást tartottunk a község nevének újbóli megváltoztatásáról. A település lakó-inak 67,4 százaléka a Harka név mel-lel döntött. 1990. április 1-jétől a falu újra a Harka nevet viseli.

– *Hogyan tartották a kapcsolatot a rokonokkal és a németországi barátaikkal?*

H.-P. I. G.: Eleinte levélben. Nagy-anyánk 1958-ban utazhatott ki először a lányához. Onnan meg 1964-ben jó-

tentiszteletet követően a lelkész-t „nem indokolt harangozás miatt” feljelentették és meghurcolták.

Az Isten háza és a gyülekezet ha-talmas megtartó erőt jelentett mind a kitepítetteknek, mind az itthon maradtaknak. Ma is nagyon hálá-sak vagyunk *Gosztola* lelkész úr-nak, hogy a nagy ünnepek – ennek a pár embernek – külön német isten-tiszteletet is tartott.

– *Vannak tragikus sorsú községek, vannak tragikus sorsú gyülekezetek. A harkai is az. Hogyan élhette túl a 20. századot ez a község?*

S. I.-NÉ P. M.: Neveltetésünk és ke-resztény hitünk azt diktálta, hogy a rosszért ne rosszal fizessünk. És mindig olyan lelkészeink voltak, akikre jó visszaemlékezni. Azt mond-ják, hogy a negyvenes évek végén és az ötvenes évek elején Harkán irig-yésre méltó gyülekezeti élet folyt. Pedig csak tizenöt hívő volt. *Sághy Je-nő* lelkész úr és a falu tanítóje, *Pant-zer Gertrud* színjátszó kórt vezettek, szeretetvendégségeket tartottak, „val-lásos esteket” rendeztek, és erőt ön-töttek a tizenöt emberbe. Idővel a be-települők közül is többen csatlakoz-tak a gyülekezetekhez. Bármennyien voltunk is a templomban, az evangé-likusságunk mindig megtartó erővel bírt. Evangelikus hitünk, az anyanyel-vünk és a zene.

■ HEINRICHES ESZTER

Emlékezés Pröhle Károlyra halálának tizedik évfordulóján

2005. május 10-én hunyt el *Pröhle Károly*, sokunk számára mértékadó teológiai professzor. Egy évtized nem tűnik nagy időnek. Gyorsan elmúlt, ezt érezzük, amikor azon töpren-günk, mennyi esemény zajlott, mennyi változás történt az életünk-ben ebben az időben. De az is meg-döbbsenhet minket, ha számba vesszük, hányan távoztak az élők sorából, és hányan érkeztek meg közénk Isten ajándékaként egy évti-zednyi idő alatt.

De maradnak az állandó értékek egy-egy élet üzenetében, ezeket nem lehet gyorsan elfelejteni. Emberekre gondolunk, akik adtak annyit, hogy vissza-visszatérünk hozzájuk szelle-mi és lelki műnicióért. Ha nem vol-tak is bőbeszédűek, de egy-egy tülsz hallott szónak is üzenete és ereje van mind a mai napig. Hatásuk sokszor váratlanul, ám maig érvényesül.

Most nagyon is érdemes megáll-nunk egy pillanatra abból az alkalom-ból, hogy az épp tíz éve elhunyt kedves teológiai tanárunkra, *Pröhle Károlyra* gondoljunk. A tanítványok csapata nem tart ünnepi ülést és megemlékezést, de hálával emlé-kezhettünk az egykori tanár életére és szolgálataira, bármerre vitt is minket az élet.

Egykor egy krízisekben és konfliktusokban gazdag világban kaptunk tőle mi, hajdani tanítványai igazi és egész életre szóló útmutatást. Nem felszínes eligazodási ötleteket, nem is alkalmi és könnyű tanácsokat, hanem életre szóló belső tartalmat, amely segít abban, hogy túlélésünk mindig nyitva kell maradjon. Töprengésre és elgondolkozásra minden válasz előtt nagy szükség volt a professzor úr „színe előtt”. Aki nagyon gyorsan tudta a biztos feleletet, nem mindig kapott nála jeles osztályzatot, mert *Pröhle Károly* érezte, hogy az il-leltő nem küzdött meg méltó módon a felelet tartalmáért.

Aki nem kérdezett és nem kétel-kedett, hanem hirtelen el akart intéz-ni mindent, annak nem volt nála sok esélye. Vizsgákon, még akkor is, ha nem sokat beszélt, folyamatosan ér-beszettette bennünk a dialógus iránti vágyat. Mindig kereste az egyetemi hallgatóságban a szuverén és szabadon gondolkodó társat, akivel érdemes és lehetséges vitakozni az éppen aktu-ális nagy kérdésekről. Ahhoz persze teljesíteni is kellett a kollokviumokon, hogy ő erre az „izgalmas” fozokatra váltson.

Filozófia- és vallástörténet, teoló-giai enciklopédia és újszövetségi teoló-gia szerinte csak akkor él és hat igazán, ha bennünk, hallgatóságban is rezonál, és velünk is kezd valamit kü-lönleges az épp aktuális élethelye-zetünkben. A tanár- és diákelet hétköz-napi küzdelmének összefonottsága alaphelyzet volt nála. Korát megelő-ző módon vonta be az egyetemi hallgatók vezetői körét egy mélyebb értelmű és felelősségteljes gondolko-dás technikájába. Persze megfélelő tartalmi szinten.

Annak nincsen értelme, hogy va-laki adatokat, ismereteket és tu-dáshalmazokat ismétljen, hanem

csak annak, ha kezelni, használni és alkalmazni is tudja ezeket a mai kör-nyezet összefüggésében. Nem a jegyzetnek és nem is a statisztikának tanulunk, hanem mindenkor és mindenképpen az életben való eliga-zodásnak.

Pröhle Károly sokszor vett várat-lanul is aktuális irányt az írásmagyarázati órákon, de sohasem csak a bri-liáns tudás megmutatásáért, hanem mindig benne volt a belső cél: aki ná-la tanult, az szélesebb értelemben is és mindenképpen összefüggésekben szemlélje majd az életet és a lelkesi munkát. Szemlélőnk gondolkodá-sára sohasem inspirált.

A „speciálisan” fajsúlyos szavakat sem szabad elfelejtenünk. Az egyház igazi léte a közösségi létforma. A lel-készek valódi ereje az egymás iránti spontán fraternitás. A teológia tuo-mányos művelése nélkül nem lehet-séges egy egyszerűnek hitt prédikáci-ó sem elkészíteni. A dilemmázás nélküli alkotás nem sok empátiát vált ki. A megpróbáltatások kikerülése nem érleli a lelkész életét mélyebb ér-telemben. A krisztusi szeretet és ér-ték „mindent visz”, és mindenre ad elegendő energiát földi életünkben. Ezért mutatott *Pröhle* professzor fel-fel az újjával a nevezetes jubileumi köszöntésen.

A gyülekezetre pedig csak úgy szabad néznünk, mint Isten különle-ges ajándékára, akármilyen emberek alkotják is. Nincs jogunk és alapunk válogatni az érkezők között, hanem csak örülni és fogadni szabd azokat, akik kopognak, és belépnek közössé-geinkbe.

Pröhle Károly sohasem szakadt el attól a lutheri felfogástól, hogy való-jában „mindenki tanult és tanított” az egyházban. Az kezd igazán tanulni, aki maga is tanít. *Luther* saját magá-ról is ezt tartotta. „Ő is a Káté tanu-lója és gyermeke, és az is akar mara-dni. Érdemes felfigyelni a módszerre vonatkozó javaslataira is: elmélkedés, magyarázat több fokozatban és alkal-mazás az életre példaképp. A tanulás és tanítás egyetemes szabályai ezek, és mindig színvonalisüllyedéssel jár, ahol ezeket hanyagolják.” (D. dr. *Pröhle Károly: Luther Márton négy hitvallása*. Evangelikus Sajtóosztály, Budapest, 1983, 13. o.)

De jó lenne ezt nem elfelejteni és nem féltetenni ma sem, hanem en-nek alapján élni a teológia és a lelke-szi szolgálat mindennapjaiban! Talán az egykori tanár emlékének is ekkor adjuk a legszebb virágot. Olyan érte-keset, mint amelyet *Pröhle* tanár úr-nak a soproni ciklám jelentett.

■ SZABÓ LAJOS

